

శ్రీ రస్తు.

నైంధవ పరాభవ నాటకము

౧౧-నాటకము

ఇది

గుంటూరు జిల్లా పల్నాడు తాలూకా నాగులవరం శివస్వామి

బెల్లంకొండ వారిపాలెం గ్రామ నివాసితులైన

స్వయం సుధానాగర రాకాసుధాకరులు నగు,

బ్రహ్మశ్రీ || సీతిరాజు సీతారామచంద్ర యామాత్య

సోదర కవులచే రచియింపబడి

ఏతద్ద్రామ నివాసితులు శ్రీరామచంద్ర చరణార వింద

భక్తి యుక్తులును, పెద కమ్మవారు నైన,

నట్టికొండ బాసకిరామయ్య, యీ వెంకయ్య,

యీ జయరామయ్య గార్లు

ప్రవృత్త సహాయము చే

—o—

బెజవాడ వాణి ముద్రాక్షరశాల యందు

ముద్రింపబడియె.

1925.

శ్రీరాములు

నైందవ పరాభవనాటకము.

శ్రీసీతారామ స్తవము

శా॥ శ్రీరాజస్థపలక్ష్మణాద్యనుజులన్ • శ్లో॥ యందు నైచేహినిన్ |
 ధీరశ్శృంబునగూడి గన్నవిలస • స్త్రీంహాసనాసీనుడై |
 ధారాశంబుగ గొల్వుదీన నృప • త్తంస్తుం గ్రహాధీశజ్ఞా |
 ధ్యానం బెల్లముకొండవారపురి నీ • తారామునిస్సొల్పెనగ్గ |

(కథా ప్రారంభము)

ద్రాపది రాకడ—దర్శనము

విచ్చేసెబాంచాలియూ, తన. నెచ్చేలివెంబాడి. చెచ్చేరనడువాగ
 ॥విచ్చే॥ మల్లెమొగ్గలచీరగట్టి, నడుట, నల్లానికస్తూరి, నల్లానదిద్దియు
 ॥విచ్చే॥ ఉగ్గాలుదీర్చియునూ, రవికె, నిగ్గాగదాప్పీయు, దిగ్గానబాగూ
 గ ॥విచ్చే॥ బంగారు సొమ్ములుతా, మెడ' నిగ్గితమొప్పార హంగూగ
 ధరియించి ॥విచ్చే॥ జానాకిరామయ్యనూ, బ్రాచు, జానకిరాముని, మా
 నూగదలచుచు ॥విచ్చే॥

మండా క శబ్దము.

తెక్కుంధంకురు, యేకుంధుంతె - చక్కగాను దంతింద్రుడాక్కడు
 చిక్కిమకరికి చిక్కులంబడి - సొక్కి మైకడు స్రుక్కి నీవే దిక్కుగావుమటం
 చుదానలు-దిక్కులంబడికింపుచుండగ రక్కసులమది నుక్కుదక్కగ - పె
 క్కుసంబున జేయుచక్రము పిక్కటిల్లగ బంపిమొసలిని - బెక్కుచెక్కులు
 జెక్కికరికిని మక్కువొప్పగ మోక్షమిచ్చియు - నిక్కువంబుగ వేంకయా
 ఖ్యని గ్రక్కునంబోపించి నీతా- రామచంద్రాకవులమనముల నక్కటిక

మొప్పారవెలసిన-పక్కి-రాయని నెక్కుజోడునే మ్రొక్కువేతు తక్కిటక్కి-
టతకతక్కిటతకతకదధిగిణతో॥

చెలిక జైయగు ధాత్రిక వాక్యము

క॥ అమ్మానీవృత్తాంతము నిమ్మళముగ నొంగ జెప్పు • నీరజపాణి!

నమ్మతితో తెరవెడలియు నెమ్మనమున దాచనేల • నీవికబాలా॥

చ్రాపది-ద్విపద॥ అనయాజ్ఞ సేనియు • నతిదీనవాక్కులను జెలి
కతైతో • లలినియిట్లనియె! పాంచాల దేశాధి • పతివరసుతను! పంచ
పాండవులు మ • త్రాపావల్లభులు! పాంచాలివేరుచే • బరగెడుదాన!
నంచితంబుగ రాజ్య • మంతయుగరులు! నుప్తముల్ హయములు • నొ
ప్పుగానుధృత! రాప్తనర్వంసహ • రాజాత్మజులకు! మాయజూదంబున
మఱియుగోల్పోవ! బాయకపామను • ల్పార్థివోత్తముల! గోష్ఠిలోపల
నాదు • కోకలువిడచి! కష్టబెట్టగభూరి • కానలనార! చీరలుగట్టియు
శ్రీహరీయనుచు! భూరుహంబులనీ • సొందుగానిలచి! కాలంబుగొన్నా
ల్లు • గడపినత్పర్ణ! శాలిన్సించివి • శాలంబుగాను! శ్రేయంబుగాబ్రవే •
శించినాకలికి! గాయకూరలుమెక్కి • కాయంబులెంజియున్నారమీరితి
నుత్పలనేత్రపన్ను గావింటివే • పరగనాకథను॥

ధాత్రిక=క॥ ఆకలికాకులుమెక్కుచు! నాకులమునడస్సిమాట •
లాడగలేక! వీకచెడియున్నదానవు! కోకగగూర్చుండుమమ్మ • సోమన
మాన్యా॥ ధర్మరాజు రావడం=దర్శ

ధర్మాజుడేతంచెనూ - జనులొకు - కర్మామునశించెనూ-భర్మా
కిరీటము - ప్రబలభుజిస్త్రాలు నిర్మాలకాంక్షాలు, నెగడాగధియించి
॥ధర్మాజు॥

తమ్ములనొగిగూడూకా - చేబూని - యమ్ములువిలువేడూకా
సమ్మాతివెనువేంట, చాగులునడువాగ - నిమ్మాళంబుగవేడ్క - నెమ్మా
నమ్మనబాడమ ॥ధర్మాజు॥

ఆకాలిబాధాకోర్వాకా - మృగముల - జోకాగదరిమిబోసీకా
భీకారాటపులందు - వేటాలాడియుబాలసు వీకాదెత్తామని - వెలదీకి
తాదెల్పా ॥ధర్మాజు॥

నానకిరామయ్యనూ బహుభోగను జ్ఞానూడై విలసిల్లనూ రాణ
జేసి నీతా, రామచంద్రాద్యుల మానూగ్రజోచిన, మహిజేకునెన్నూచు
||ధర్మాజ||

||ద్రాపది=కం|| దండంబుపాండునందన దండంబుయశోభిరామ,
దండమునాథా దండమున్వపచేదండా దండముదండంబు, దండ • ధర్వర
తనయా|| ధర్మరాజు=కం|| వర్ధిల్లవె పాంచాలీ వర్ధిల్లవె సారసాక్షి, • వర్ధి
ల్లుసతీ వర్ధిల్లుసుందరాంగీ వర్ధిల్లవె కంబుకంఠి • వర్ధిలుతరుణీ||

స|| ఓద్రుపదపుత్రీ, మనమ్మున ఘనమగు వేడుకబొడమెగానసవిస్త
రంబుగా దెల్పెద వినుము|| సంవాదము దర్శి

ధర్మ|| వేటలాడ ఘోరాటపులందున - పాటిగ నేడో కనకాంగీ
వాటమొప్పగ - వేడుకబుట్టెను - పరువడి వినుమీభంగీ || వేట||

||ద్రా|| వేటలాడి మీ జనకుడు శాపము - సూటిగ గనెనో
నాథా మాటలికేటికి కర్ణపుటంబుల - మానుగ జెర్పడి నాబోధా || వేట||

ధర్మ|| దుష్టమృగంబుల ఘంఠించుట దొరలకు తగదాపాంచాలీ కష్టము
మాకేమాత్రంబును గలుగదు విడుమీజాలీ|| వేట||

||ద్రాపది|| జోకతోడన పవ్వననంబుల, జోలికిజనదగదోరాజామీకుదెప్పు
నేసేంతటిదానను, లోకులుమెచ్చరునీయోజా|| వేట||

ధర్మ|| పట్టికొండ వెంకయ్యనుబ్రోచిన, పరదుడురాముండు|| గట్టిగాను
యెల్లప్పుడుమమ్ముల, గాచుచుదానుండు|| వేట||

సంధివచనం|| ఇట్లుబెట్టిదంబుగాబల్కి, సోరసమేతంబుగా, వేటాడనే
గ సమకట్టిన భయంబందినయంబుగా బొండవేయులతోద్రుపద
వసుంధరానాథపుత్రివచించెనెల్లనిన||

||ద్రాపది=దర్శ|| దంషియడవిదియుండవలనుగా, పాండావులార||
దండి|| గండాకాచ్చభల్లా, కంఠీరవాళియు|| ద్దండముతోడూతమెండుక
దిరుగుచు నుండు, నండ, గుండెర్పులను||దంషి||

నిందకోర్పుయునెమ్మిగాంధారీ, సందానశతిమూ||నింద|| పొండుగ
కష్టము, లందాగజేయాను|| డందాములోబూని, సందాలువేచియునుందు
రిందు, సందులేకను|| దంషి||

సైంధవ పరాభవ నాటకము.

చింతగల్గెనుస్వాంతమునచాలాకాంక్షేయలార॥ చింత॥ పంతాము
మీరగ, దంతీచయంబూలకాంతారమునజంపి, కదలివత్తు, మను, టెంత,
వింత, కాంతులార॥ దండి॥

రాణజానకీరామయాహ్వయుసీ, రక్షించురాము॥ రాణ॥ మాను
నాకసీతారా, మాచంద్రకపులాసమానులగాజేసిమన్నించు మిమ్ముల
మాను, గాను, వీను, డేను॥ దండియడవిని॥

సంధి=గీ॥ ఇవ్విధంబునవచియింపనవ్వధూటి॥ మాటలాలించిభీము
డేర్పాటుగాను॥ మొగమునందున జిటునవ్వు మొలకలెత్త॥ సాహసోక్తులనుశి
వెనుత్సాహమెనగ॥

భీముడు=దర్వు॥ అవలాభయమేలా, ధర్మజు, డల్గినమదిచాలా
భువనములన్నియు భగ్నముగావె, పానగక్షణములోనా॥అవ॥ నాదుపేరు
విన్నా, కలలో, పాదుగహరిగన్నా॥ వేదండంబులరితినివైరులు॥ విడువరె
బ్రాణములూ॥అవలా॥

అర్జునుడనిలోనా, గాంక్షివ, మండినవినుచానానిర్జరేశ్వరుడైనను
మార్కొనినిలువగలడెచెవుమా॥అవలా॥

నకులునితోదురమూ, సేయగ, నాతియెవరితరమూ॥ ప్రకటితం
బుగాదెలియనట్లుగా, బల్కెదేలనిపుడూ॥అవలా॥

అలసహదేవుండూ, యుద్ధము, నందుననిపుణుండూ॥ చలమున
రుద్రునిసరకుసేయడొగి, శౌర్యంబునతానూ॥అవలా॥

రహినిసీతరాజూ, సీతా, రామచంద్రకపులా॥ మహినివేంకయ సేలిన
రాముడు, మన పాలిటగలడూ॥అవలా॥

ధర్మ॥ వ॥ ఓ భీమార్జున నకుల సహదేవులార॥ భీముండును
ధాత్రికయు సీద్రుపదరాజపుత్రిక యొద్దనుండగలరు॥ గాన మీరలు
నలుదిశలకు వెళ్ళి వాటంబగు మృగకోటుల గీటడంచి మాంసంబుగొని
విచ్చేయుండని పనిచిదానొకదెనకున్జనియె॥

సైంధవరాజు కొల్వ డర్వు,

చోపుదారురాకడ॥ చోపూదారుడు వచ్చేనూ, సభజేరగా॥
సుందరామొగి పొచ్చెనూ॥ చోపూదారుడువచ్చె, చోద్యాముగా

భూవు! డీవట్లకచ్చేరి, కేతెంచుననిదెల్పా||చోపూ||

కోలాహలముల్లు మానుడీ, లేకున్న, కొట్టిచంపెదచూడుడీ,
వాలాయముగకర, వాలామియ్యచెయంచు, చాలాగజనులూను, రుపి
పించూచును దాను||చోపు||

జ్ఞానిమెచ్చిన లెంకాను, దిగగెదభీతి, మానీయునిశ్యంకానూ,
బోసీయ నాయాజ్ఞ, పొలుపూగ మీరిన, హింసూలనెల్లాను, హింసించు
ననుచూను||బోపూదా||

జానాకిపత్రివేమానూ, పట్టకొండ, జానాకిరామయ్యానూ
రాణాతో శ్రీసీతా, రామచంద్రార్జున! మానూగంక్షించు మరివిను
డనివేగ||చోపు||

చోపుదారు వాక్యం! ఓనహోనహో, సభ్యులారా, మంత్రి
సామంతులు గొలువ, జయద్రథమహారాజుగారు, కొల్లునకు వచ్చు
చున్నారు, గావున కోలాహలంబులుమాని, యివ్వరెవ్వరి స్థానంబుల,
వారు నిల్చియుండుడు

సైంధవుడు రావడం రీతి

తేడువేడలెనపుడూ! సైంధవుడూను! తేడువేడలెనపుడూ! తేడు
వేడాలెకడు పోడిమితో||చుత|| నీడుదూరలుగొని, యాడగవేడుక||తేడు||

చేతఖడ్గాముబట్టియూ! బంగారువల్వ, చెంగూలుబార గట్టియూ, సీతి
గాను మొలబిగియించి ధట్టిని భట్టిల్లి జనులంత, చిరచిరకొడుగగ|| తేడు||

మకుటాముభుజకీర్తియూ, చాల్చియుముండూ, నకళంకాముగ
చారులూ! ప్రకటితముగబార, బరులు సల్పుచు నడువ! మొకమూస
చిలునవ్వు, మొలకలెత్తగవేగ||తేడు||

రామా బెల్లముకొండవారీ పాలెముఢామా, రమణవట్టికొండ
వారీ, క్షేమవేంకయ్యనేలి, సీతిరాజసీతా. రామచంద్రకవుల, రక్షించు
మంచును|| తేడు!||

సైంధవ వచవము|| ప్రధానోత్తమ, సమస్తజనంబులు పరివేష్టిం
చియుండ, నేనుండునిండుకొల్లు, యంతెవితగానున్నదోయి చూచితివా||

దర్శ్య|| సంవాదము||

సైంధ|| సచివపరమనరాష్ట్రమెల్లను, చక్కగా శోభిల్లునే! శుచి
దలిర్పగ బ్రాహ్మణ, స్తోమముల్వర్ధిల్లునే|| మంత్రిశేఖరా||

మంత్రి|| సైంధవేశ్వర రాష్ట్రమంతయు, సరవినున్నది వృద్ధిగా!
సందియంబునులేదు విప్రులు, సౌఖ్యతైరి నిబద్ధిగా|| రాజపుంగవా||

సైంధ|| హెచ్చుగా పరరాజ సంఘము, వచ్చికానుకలిచ్చిరే||
అచ్చుగా మద్విభవమున్ గొని యాడుచున్నది మెచ్చిరే|| సచివశేఖరా
మంత్రి|| కడిమిరేడులు నీకులోబడి కప్పముల్ జిల్లించిరి | వడ
కుచునుభయభ క్తులవడ బాగుగా గీర్తించిరి|| రాజపుంగవా||

సైంధ|| దేశచారులు యేవిశేషము: దెల్పిరో వినుపింపుమా!
అశతోవిసకాంక్షకలిగెను, హాయిగానుగ్రహింపుమా|| మంత్రిసత్తమా||

మంత్రి|| సాల్వకన్య స్వయంవరంబని, జగతివారలు చెప్పిరీ! నిల్వ
గూడదు యేగవలయును నెమ్మిమీరగ సప్సరి|| రాజశేఖరా||

సైంధ|| రాజులెందరు వచ్చినానారాచకన్న కోసమూ! నాజిలో
వధియింపకున్నను సరయ దీసెదమీసమూ|| మంత్రిపుంగవా||

మంత్రి|| రమణవెంకయ నేలిశీతా రామచంద్రాసూరులూ! మమ
తలిచ్చినరాముకరుణన్ మరియు గెల్వముకూర్చులూ|| రాజశేఖరా||

రాజు వచనం|| మంత్రి సకలకార్యతంత్రీ, పురంబు సుకరంబుగా
గాపాడ భటులనియోగించి, కొంత కాల్బలంబును రప్పించితి, మనమి
ప్పుడే తప్పకజనవలెను.

మంత్రి=వచనము|| భవదాజ్ఞ ప్రకారంబు, పైన్యంబును రప్పిం
చితి తమ మిత్రుండగు కోటికాన్యండును, వచ్చుచున్నాడు||

కోటికాన్యని రాకడ=దర్శ్య

కోటికాన్యడేతెంచెనూ! సభకు! దేటాగకాంతులు వించెనూ!
మేటిసింధురాజు- వాటమొప్పగదన్ను! మాటాడరమ్మన్న, నీటుగుల్కగ
నపుడు! కోటికాన్య||

వేటుపాగనాదాలజట్టి! పైడి! బెత్తాముచేతానుబట్టి! ఘోటాకం

బులుదంతి- కోటూలు వెనువెంట! పాటిగబంటూలు- వరువాడినడువగ
కోటికాన్య||

పౌరాంగనలుబాగుగా! మేడ లాచూఢి నెక్కియుచూడగా! ధారు
ఁజేసురులంత- తప్పాకదీ! వింప! మోరానజీలునవ్వు- మొలకలెత్తగనపుడు
కోటికాన్య||

బెల్లాముకొండపురిధామూడు! టీతి! వేంకయ్యనేలు రాముడూ!
జల్లాగ నీతిరాజు జననావేంకటరాయ! సల్లలితారూప్యని- సరవిభోచునంచు
కోటికాన్య||

సైంధవు=వచనం|| హేకోటికాన్యారమ్ము||

సైంధవుడు స్వయంవరమునకు జనుట దర్శ్య.

గంధగజమునుయెక్కి పురివెడలే! సైంధావరాజు|| గంధ|| గంధ
గజమునుయెక్కివెడలెను- బంధువులు కాల్బలముగొల్వగ! మందరాచల
పైద్రులగుతన- మంత్రులందరు వెంటరాగ ||గంధ||

కుందరదన స్వయంవరంబునకూ! నేనేగివాహ్వా! డెందమలరగ
నుండగానటకూ! మందగామినివచ్చివేరొక- పంధభూపు వరింపజూచిన!
పొందుగానప్పణతి నేడిక- భుజబలంబున దెత్తునంచు ||గంధ||

రంగుమీరగ దానికుచద్యయమూ! గర్వంబుపైపై! భంగమొం
దగజేసి యీదినమూ! యంగహీనునికదనమందున- నింగితంబుగ నొం
చినాదగు! సంగచాతురిమెచ్చ జేసెదసాశ్వకస్యక నంచుమించి ||
గంధ||

వట్టికొండ జయరామయనూ! సంపన్నజేసి! నట్టి శ్రీరఘురా
మునత్కృపనూ! గుట్టుశీతారామచంద్ర- కోవిదులు జెల్వొందినట్టుగ!
గట్టిగా విలసిల్ల నెమ్మది- కాంక్షతో నారామునెన్నుచు||గంధ||

సంధివచనం|| ఇవ్విధంబున సైంధవుండు, సాల్వకస్యస్వయంవరం
బున కేగుచు తద్విషినాంతరంబున

మ|| కనియెన్ సైంధవు డభ్రవంకి చికురన్ • గంధేభ రాడ్గామినిన్ |

గనకాంగిన్ హరిమధ్యనబ్జవిలన • త్కంతన్ గఱోర స్తున్ |

వనజారాతి సమానచారుముఖునిన్ ♦ బద్ధాభనేత్రస్మహా!
 వనమధ్యంబున బద్ధశాలయెదుటన్ ♦ భాసిల్లుపాంచాలినిఁ
 వచనం॥ గనివిస్మయంబంది మనంబున నిట్లనివితర్కించె॥

దర్శ్య

సైంధ॥ బౌరాచిత్రమూ॥ యీ॥ నారీనిజాలీన, నారీని వీనాము
 ॥బౌరా॥ అంగాన జియంగమూ॥ యా॥ బంగారురంగూను, భంగాము
 నేయూను ॥బౌ॥ పన్నాగమువేసలీ॥ నడుము॥ పన్నాగసన్నామై-సున్నా
 గనున్నాది ॥బౌ॥ కన్నారనేగానూ॥ కన్నె॥ చన్నులకన్నుల-చెన్ను
 మున్నెన్నాడు ॥బౌ॥ కూరిమివేంకయ్యనూ॥ బ్రోచు॥ శ్రీరాముడీవేళ-నీరా
 మనొనగూర్చె ॥బౌ॥

సంధి-ద్విపద॥ అనితలపోయూచున్నంతలోమరుడు॥ ఘనపుష్పశ
 రములు, కరమొప్పదాల్చి॥ చెరుకువిల్లునుచేత, జెన్నొండబట్టి॥ నెరిపికసై
 న్యంబు, నెమ్మిగానడువ॥ శుకరాజనారూఢి, సొంపుగానెక్కి॥ ప్రకటితం
 బుగసింధు, వసుధేశుజేరి॥ గ్రక్కున జిమిలిము, క్కాలినారియును చక్క
 గానెక్కిడి, చాపంబునందు॥ జలబాంబకములుర, స్థలముననాట॥ విలసితం
 బుగతాను, వెగడొందిమదిని॥

సైంధ॥కం॥వరకోటికాస్యనినుమాతరశాక్షినిగన్నదాదితమిమదిహెచ్చెన్
 మరుబారికోర్వజాలనుమరిదానినిగూర్చినన్ను॥ మనువుముకరుణన్
 సంధి॥ చ॥ అనగను కోటికాస్యవసు ♦ ధాధిపుడల్లన సైంధవాఖ్యునిఁ
 గనివినయంబెసంగ సర, ♦ గంజనితత్పతికిప్పడే భవ॥
 ధ్వనగుణక్రిస్తంపదవి ♦ తానములెల్లనుదెల్పి నీవశం॥
 బును దగజేతు నింక నెదపొక్కుకుమంచు వచించి వెళ్ళుచోన్॥
 వచనం॥ జంద్యాలపెద్దంభొట్టు, పంచాంగంబుచేబూనివచ్చి ధౌ
 మ్యుంగని యిట్లనియె॥

దర్శ్య

పెద్దంభొట్టు॥ ప్రయాణమైవస్తారా॥ ధౌమ్యావధాని ॥ప్రయా॥
 నియోగులిండ్లాలో- ప్రయోజనంబౌష ॥ నయాంబుమీరాగ-రయంబు
 తోడాను ॥ప్రయా॥

ప్రతిదినంబును భక్త్యాలాప . హితమగు పూర్వాధర్మశమాప .
ఘృతమునుబహుపోస్తారామ . శతనక్షత్రములిస్తారామ || ప్రయా||

వంగపిండలువండేరావ - పొంగలి చిత్రాన్నంబావ - పొంగులు
బారుపరమాన్నంబావ - వంగివంగి వశ్శించేరావ || ప్రయా||

వారకాంతలాడేరావ - పట్టుపంచకే వచ్చేరావ - చేరి తమామా
చేసేరావ - శేషంభట్లకు తెలిసిందావ || ప్రయా||

వట్టికొండజయరామయ్యవ - భాగవతమునాశించునావ - గ
ట్టిగను సీతారామచంద్ర - కవులుచేసిన చరితామావ || ప్రయా||

సంధివచనం! అనిజంద్యాల పెద్దంభట్లు పల్కుచుండగా, వార
ణాసివెంకంభట్లు వేగంబుగా నాక్రోంపుచువచ్చి మావర్ణశాలలోనొక
శాస్త్రాలము ప్రవేశించిగోంజింపుచున్నదిరమ్మని, బిలువపంచాగంబులు
బారవైచి, ధామ్యునినమేతంబుగా నా పెద్దంభట్లుజనియె సంత్రాచది
చెలికత్తెతో వనశృంగారమును గూర్చియిట్లనియె||

దర్శు

ద్రాపది|| ఇంతివనశృంగారమూ! మన! మెంతానివినుతింతుమూ!
వింతయా కొలనూ! సంతావిహించినీ! చెంతా, బల్లంతూలుబంతాము
లాడును|| ఇంతీ||

ఏకతొనాడుచునూ! తమ! పింఛముల్వీప్రియునూ! చీకాకుజెండా
క - నీకాననమూ! జోకానత్కేకూలు, కేకాలువేయూను|| ఇంతీ||

శంకాను విడనాడుమా! నిరాటంకాముగనుచేరుమా! గొంకక
గజనిమ్మ - కొమ్మలపై ననీ! వంకాగో - ర్వంకాలు - బింకాముతోగేరు||
నింతీ||

మాసీతమకరందమూ! ద్రావి! మానూగనభిబృందమూ! జాణతన
మ్మాన - సలివేటిగానమే! కానాలం - దైనాను-గానాము- గానాము||
ఇంతీ||

పంపినకాయలనూ! కప్ప! నిండానుమెక్కియునూ! దండీకోతుల
దండు - కొండాలుడొలిపిప్ర! చండాయుద్ధ! డాము - మెండుగనొన
రించు|| ఇంతీ||

లేతాకుదిని చిల్కలూ! రొడ! చేతామెలంగుట్టులూ! నాతీరోగను
పొంచి చేతూలవశిబట్టి! చూతాము-వేతాము-మేతాలు వీనికి॥ ఇంతి॥

జానకిరామయ్యనూ! దయ! తోనూసిరులిచ్చియునూ! మానాక
మనిపిన-మారాజుపూజకా॥ నూనాప్ర-సూనాము- మానీని గోయుము॥
ఇంతి॥

సామాజయానాశీతా! రామ! చంద్రార్య వీరాజితా కోమాల
వరవాక్య-కోటులచెలసెత్తీ! రామాహృత్య-మూని-వేమారు దలంచి॥
ఇంతి॥

సంధివచనం॥ అంతలో మంచినమయంగని పొంచియుండిన కోటి
కాన్యండ్తెంచి ద్రావనింగాంచి యిట్లనియె॥

దర్శన

కోటికాన్యండు॥ ఎరిగించావమ్మా, నీవెవ్వారో, యేర్పాడకొమ్మా
వెరగొండ నేలనీ పేరేమియూరేమి యిరపూగ తలిదండ్రు లెవ్వారోనా
తోడ॥ ఎరిగించావమ్మా॥

యేకాత టూపూ- యీకానాలో నిప్పుడున్నాపూ యేకాంత
ముగనిన్నూ, యిట్టినట్టడవిలో వీకాతోసుంచిన, వృజినాత్ము డెవ్వారో
॥ ఎరిగించావమ్మా॥

మగడవడనీకూ చిప్పునబట్టూ- మగువారొనాకూ దిగులొందిన
ట్టుగ - చెలుపూరున్నది నీకు మొగమూ చిన్న వోయి తగినవారుడు
కాడా ॥ ఎరిగించా॥

వీరివీగనోలి- పట్టికొండ వేంకయ్య నేలీ సరవీ సీతారామచంద్రా
ధ్యులకు వాంఛ లరయానిచ్చిన రాము, యానామేగొండేపూ ॥ ఎరిగించా
వమ్మా॥

ద్రావది॥ ద్విపదార్థం॥ వినపయ్య నాపూర్వవృత్తాంతమెల్ల! విన
పించెదనునేను, విశదంబుగాను! పొంచాలి పేరుచే, బరగెడుదాన! పం
చాసాండవులూ - మరీనాథవులూ - మించినరణ సూచూలు! సంచితంబు
గవేట - లాషి కారడపూల! మంచీమాంసముదెత్తు - మంచూ సేగిరివేగ
॥ పంచాసాం॥

కోటికాన్యకు॥ ద్విపద॥ అతివసీ వృత్తాంతమంతయు వింటి॥ నతని
లితంబుగ మోద మావహిల్లగను॥ వినుము నాసంగతి వీనులారంగ॥
ఘనసైంధవుడు సాశ్వ, కన్యకామణిని వైవాహికంబాడు, వాంఛతో
డుతను॥ జోవుచు భవదీయ, మోమును గాంచి॥ మోహించియెవ్వరా,
పూజోనియొక్కొ॥ మోహంబుదీర్చక, నేగునేయచుచు॥ నన్నుబుత్తెం
చెను, నాపేరువినుము॥ యున్నతికోటికా, స్వండునిజంబు॥ చిత్తజకేళిని,
సింధుభూనాథు॥ నిత్తు గూడవేహేనరా జాక్షి॥

॥శా॥ మత్తారాతి భంజగ పక్షిపతిశుంభవైభవేంద్రండుభాం
స్వజేజండురు నీతిశాలి హిమరు, గ్వక్తుండు రూపంబున॥
విత్రాధిశతనూజ సన్నిభుడు స॥ ద్విస్యశతానందుడు
ద్యత్తారుణ్యుడు సింధుధేశవతి కాం॥ తారత్నమా గాంచుమా॥

కందార్ధము॥ రాజాధిరాజులెల్లవి-రాజతిముగ నొదిగి యొదిగి, •
రహికప్పములనీ॥ భూజనులెన్నగ నిత్తురు॥ రాజీవ సమాసపాణి॥ రమణీ
యవాణి॥ పన్నగవేణీ॥ రమణీ పూజాణీ॥ కమలానివదనుండు, కనకాద్రి
ధీరుండు॥ విమలాత్ముడైనయా, వినుతగాత్రుడువేగ॥ క్రమముగా తన
బలము గొల్వగ-ఘనశరంబులు చాల్చి పార్థివసమదకుంజర నాయ
కుండడె- స్యందనంబున నున్నవాడు॥ రమణీయవాణీ॥

సంధివచనము॥ ఇవ్విధంబునబల్కు, కోటికాన్యని దుర్భాష
ణంబులువిని, తోకఁజ్రొక్కిన పాముభంగి, క్రోధఘూర్ణాయమాననయై
ద్రౌపదికర్ణంబులు మూసుకొని యిట్లనియె॥

ద్రౌపది॥ దర్శు॥ వినను విననూ నా వీనులతోనూ॥ ఘనదు
రాత్మక నీదు మోమిక-కనులజూడగ రాదురా॥ విననూ॥

హరిపుత్ర భవునిక్రోధాగ్నిలోబడియూ- విదివిగాళలభంబుకరణి-
విలయమౌదువు సత్యమూ॥ విననూ॥

వడముడితనకేలా - భాసిల్లుగదకూ- విమవకను మణియించి
నాహుతి- వేగనేయును ఝషియకా॥ విననూ॥

విజయుడు గనిననీ- విపినమ్మునకునూ- నిజముగను బలిసేయు
నేర్చున- నేనబద్ధము బల్కరా॥ విననూ॥

సైంధవ వరాధవ నాటకము.

నకులనహదేవులు - ప్రకటితబలులూ - నకలదేవతలడ్డమైనను -
ఘాహసంబున ద్రుంతురూ||విననూ||

ఘనతరవెంకయనూ - గాచు శ్రీరామఁడనయనూ దండించు
కూరుడ-హటములేకికి వెళ్ళరా||విననూ||

సంధి||కందం|| అనిబల్కి భయముచేతనుఁ వనితామశి వర్ణశాల
హకుచు జొచ్చుకొని గని కోటికాస్యడప్పుడు - ఘనసైంధవరాజుజేరి
కడువడి నుడివెళ్||

కోటికాస్యడు|| ఓరాజు||

కందార్ధము|| తమయాజ్ఞ మస్తకంబునఁ గ్రమముగధరియించి
వెళ్ళి కనుగొంటిని యా||రమణీమణి ద్రుపదాత్మజ, ప్రమదంబున నీదు
కోర్కె- బల్కితి రాజా||కవిసుర భూజా-భాస్కరతేజా|| కల్కియునాపైన
క్రౌర్యాము బూనియు చుల్కాగ మాట్లాడ, శుంతానీకిదిమేరముల్కు
లకు బలియిత్తురిప్పుడు పోరవా డవులన్నర్పణియకఁ చిల్కిరాయనికాతు
చివ్వను|| సింధుభూవరుబెనగుమనుచూ|| బల్కితిరాజు||

సైంధవు వచనం|| ఓసోకోటికాస్య, అట్లయిననేనేగి, నయ్యతి
వనరతివతి సంగరంబున, నతులగతులసమ్మతింపంజేసి, బెనంగివచ్చెదను,
లేనియెడల బలత్కారంబుగబట్టితెచ్చెద, నందాకనిచ్చటనే వుండుము,
యిదేపోవుచున్నాను.

ద్రాపదివచనం|| అన్నయ్యాకూర్చుండుము, యావన్నందిక్షేమ
మేగదా=సైంధవువచనం||అంతాక్షేమముగానున్నాము. నీకునీపతులకు
మంగళంబేకదా||

ద్రాపదివచనం|| మాక్షేమంబులువేరెయడుగవలయునా? మీబా
వలీరోజున నాకలికోర్వజాలక, మృగమాంసమునకువెల్లియున్నారు

సైంధవువచనము|| హేద్రుపదపుత్రీనాయుదంతంబంతయు కోటి
కాస్యనిచ్చే యిదివరకేవినియుంటివిగదా. మరుబారికోర్వజాల, కాల
యావనంబేల||

సైంధు|| దర్వు|| కనకాంగిరోలేవే-కాగిలియ్యావె||కన||మనములో
పలయోచనేలను, మదనుశరములకోర్వజాలను||కన|| కోమాలిననునేడూ,

గూడునీతోడూ॥ కోమాలి॥ యేమిగోవలెనన్ననిచ్చెద, నిచ్చకంబులుగా
వునెచ్చి॥ కన॥ కనులెత్తిచూచునా, కెనఱేడులేడూ॥ కను॥ వినుము
యీపదునాల్గుజగముల, వెదకిచూచిననొకడుగాని॥ కనకాంగి॥ మహి
వెంకయ్యాఖ్యదా, మానుగ నేలూ॥ మహి॥ రహినిరాముడుబ్రోచుసీతా,
రామచంద్రాకవులమనలను॥ కనకాంగిరో॥

[ద్రావడి=కందార్ధం॥ అలకురుసోదరియగు దుస్సలపతి వీవగుటవ
లన సైంధవనాకుఁ బోలుపుగ నన్నపుగావలెకలయగ రమ్మనుట నీకుఁ
క్రమముగాదన్నా ఘనసం పన్న క వి సు ప్ర సన్నా । వి మ లా త్మ
ధర్మాముల్, వివిగ నేరుగావె కుమతిజనంబులు కోనట్లుగ చాలా
భ్రమతజెందగ నేలదెలియక బల్కుపల్కులలెక్క నేయరు । కమల సంభ
వ భవులునైనను గానచెల్లెలి పొందుగోర ॥ క్రమము గాదన్నా ॥

సైంధ=కందార్ధం॥ కనులాయతాక్షీన్యపథార్థమువిన లేదొక్క
గోత్రమండలమందు॥ బ్రమదామణులెడ బార్ధివ సముదాయము వానివె
దుక జనదూధర్మాంగీ గనుముప్పొంగి సత్యావ్రసంగీ ఘనముగవలసిన
గతిసల్పొగనుజెల్లు ఫణివేణియిందూన, బాపామించుకలేడు గనుక
మారుని కుసుమమార్గణ, కాండముల పాల్జేసియిప్పుడు నెనరులేకను
పాడిదప్పిట, నీకు వరుసలు నెంచజనదూ॥ చనదూ భర్మాంగీ॥

[ద్రావడి=కందార్ధం॥ శరభృద్వాహనుడగుని ర్జరపతి గౌతమము
హస్తజాయామణితో బరువడిగూడగ యోనులు వరగాత్రమునందు
బొడమి వనచెడఘాపా! భావజరూపా, భవ్యవ్రతాపా! పానగభూజా
తను, మోహించి గొనిపోయి వసుమతి నేపాటి పట్లైతేయ విసుర
పతియకారావణాసుర, వీరవర్యుడు బొండనాపుల బినరుహాక్షుండైన
రాముని, భీష్మశరములకిచ్చి తుదకూ॥వనచెడఘాపా॥

సైంధ=వచనము॥ ఓనారీ యీవృధాగాధలేల, ప్రస్తుతమాలో
చింపుము

సైంధ=కందార్ధము॥ పరులకు ధరణీరాజ్యము కరమొప్పుగో
లుపోయి కాంతారమునన్ సరివారెల్లనునునగడు మృగదశతోనుండు
పాండు జగతిశనుతులూ గూడిననబలూ సౌఖ్యామెవిపులూ మృగ నేత్ర

సంపాదహీనులజేపట్టి యగమూలపాలు నీనైతీవిభేలావై తగదు కామి
నియింకనై నను- డంకివాడను నన్నుగైకొని దిగులు బాసియు శ్రీవహిం
పుము-దృఢముగా వెయ్యేలనితరా||జగతీశ||

ద్రౌపది=వచనం|| ఓఢాత్రికా, యిహ్వాపాత్ముండు. నయవా
క్యంబులజక్క-బడడయ్యె. చాండవుల రాకయుతడవయ్యె, కానిమ్ము
అపన్నరక్షకుండైన వెన్నుండు. నన్ను చెన్నుగామన్నింపక మిన్నకుండునా
అయిననూ ||శ్లోకం|| అహోప్రకృతిసాదృశ్యం శ్లేష్మరోదుర్జనస్యచ
మధురైఃకోపమాయాతి కటుక్తేన పశామ్యతిః అనగా-మధుర, మంచి
మాటలవల్ల, దుర్మార్గునకుదుర్గుణాధిక్యంబును, మధురా, మధురద్రవ్య
ములవల్ల శ్లేష్మరోగమునకు గుణాతిశయంబునగుచు కటుక-కఠినోక్తులచే
దుర్మార్గునకు శాంతంబును, కటుక-ద్రవ్యములవల్ల శ్లేష్మరోగము
ఉపశమనంబునగు, గాన స్వభావంబున, శ్లేష్మరోగంబును, దుర్మార్గుం
డును సమానమని, బోధించునీతి వాక్యంబు, వృథయేలనగు, కాబట్టి
పరుషవాంఛులచే, నీనీచువెళ్ళుచున్నాడ||

ధాత్రిక=వచనం|| కలికీ, చిలుకలకొలికీ నీపలుకు యదార్థంబే
తద్విధంబుననే, నీదురాత్ముడ వెళ్ళుచున్నాడు||

ద్రౌపది కందార్థం|| ప్రళయాగ్ని కీలకారగ విలసితముగ
జేయవచ్చు విఫులాస్థలిలో సలభర్మరాజు కోపా సలమును జల్లార్చు
రాడూ నాతోడవాడూ ధర్మముగాడూ సయమేలలేక పాతకమానస
ప్రబలమాతద్వహ్ని ప్రాతాముఁగోళల భంబురీతిని నీవు భూతియై
పోయెడవునిక్కము, ముందుగా దెలియంగ జెప్పితి ఖ్యాతిగాదుస్స
లకుభర్తవుగాన మిక్కిలి కరుణచేతను||నాతోడవాడూ||

పైం|| కందార్థం|| ధర్మములుపన్యసింపుచు నిర్మల బ్రాహ్మణు
లతోడ నిగమవివాదం బిమ్మిలినేయనెగానీ || ధర్మజుడొగి యుద్ధమన్న
తహతహపడడే | వెన్నిచ్చినడే | దగపొరగలడె రహిరాజధర్మాముల్
ప్రాకటంబుగ మాని | గహనభూములయందు కాలంబుగడుపుచు |
విహిత మొప్పగ కుడువ కూడును, వెలయలేకను సరవిలజ్జా | రహి
తుడై మేనెంకి సోదర || సహితమడలుచునున్నవాడు ||తహతహపడడే||

[దా॥ కందార్థం॥ ఉద్దండ గదాదండము । తద్దయు భుజమందు
బూని- దండధరుగతిన్ । యుద్ధమునకు శీముడుతా ! గ్రద్దన సన్నద్ధు
డైన, గాంచీ నీసేనా । జచ్చును హీన । కమలాక్షుయ్యానా । పంచా
స్యమునుదంతి, వారాము కలలోన । సంఘితంబుగజూచి, హతము
జెందిన భంగీ॥ గాంచీ నీసేనా॥

సైంధ॥ కందార్థము॥ కోకోదరు నేనెరుగ నె । వీకన్యాగడంగ
నేల, వినుమాతనిచూ । పాకారంబును పోటుని । రాకారముగాదె
చూడ రణము నాతోడ । జేయగనీడా । రహిలోఁగిపోడా । ఘనపాక
మునుజేసి, కడుపు మానముదప్పి । తినుటయందున తప్ప, ధీరత్వమున
గొప్ప । పనులకెల్లను బనికిరాడు, బాపుకో యోవింప దెలిసెను ।
దనరకల్లులు బల్కి తుటుకున, దాటిపోయెడు నీదు బాడా॥ రణము
నాతోడ॥

[దా॥ కందార్థం॥ జంభోదేక స్తంభకు । శంభద్గర్వంబణించి
చోద్యమెలయ నం । రంభమున నగ్ని కాహుతి । జృంభణముగ
ఖండవంబు నిచ్చిన ఘనుడూ । నూరక జననూ । వచ్చిననతడూ
జచ్చేద విచ్చేట నచ్చూగయెచ్చూలు । బాచ్చాములేకాను, గ్రచ్చా
రబల్కాకు । తుచ్చనీమొన బచ్చి పోలనున, గ్రచ్చుదీర్చునుపక్షిజాతికి ।
మచ్చుకొక్కనినైన విడువక పొచ్చిధర్మతనూబడొచ్చు॥ నిచ్చిన నతడూ
సైంధ కందార్థం॥ తెల్లని మొగములు మేనులు । నల్లనజెలు
వొందునట్టి హయముల దేరున్ । దెల్లంబుగ నెక్కిమచా । డుల్లం
బుననెంచ నెంతా, యోధూడు చెప్పుమా । నాతోసమచూ । యొన
రాగివినుమా । భూధరములయందు, బోనంబులేకను బాధనొందెడు
శ్వేతా, వాహనుడరయ్యాగ ॥ యోధూడెచ్చెప్పుమా॥

[దా॥ కందార్థము॥ కలహజేయున్ పరమం । డలదర్శికరపితాన,
నకులున్ నకులున్ । ఖలసంహరురధికోత్తిము । చలమున నలిగించితేని,
సత్యాముసుమ్మా । జచ్చేదవునమ్ము - సరవిపోవమ్ము । మృత్యుదేవత
నోటిరెండు కోటిలఁజిక్కి । భత్యాముంఁగినదాను, బ్రతుకావచ్చును గాని ।
నిత్యమొప్పుగ నతని బారిన, నిల్చియుద్ధమొనర్ప బూనిన । హత్యజే

మును సైన్యయుతముగ, నర్థినిమిషములోననిన్నూ ||సత్యాముసమ్మా||
 సై=కందార్థం|| తగనిండు కొల్వునకునీ | శిగబట్టియునీప్పిదెచ్చి,
 చీరలు యెలువన్ | మగటిమిగల్గిన నకులుడు | నొగిజగడము సేయకూర
 కుండునెమగువా - మరిసే వెరువా - నోసీనిన్విడువా | దంఢిమీరనవ,
 ఖండాలాధీశుడై | యుండుసూయోధనున, కండాగ బావయ్యె | భండ
 నంబునగెల్చి రాజుల - పన్నుగొన్న బలాఘ్యులితరులు | గండుమిగిలిన
 మాటలాడిన, గాని పూనిక నాచరింప ||కుండునె మగువా||

[దావది=కందార్థం|| సహదేవుణ్బరి పంధిని | పహగహనదహా
 నువరహరి వటుశౌర్యునరో | రుహదళనిశాలలో చను | మహాగ్రరణ
 మందునీపూ - మార్కొనలేపూ | చెప్పినవినపూ - మరిడాసెజాపూ |
 కర్కాశమగువజ్ర - ఘాతకోర్కగవచ్చు | సర్కోష్టమునకైన - నాగా
 వచ్చునగాని | చుక్కు చుక్కున నతడు ముల్కులు - సూటిగా బరపి
 నను వెఱచియు | మర్కటంబులరీతిసీ మొన - మనగమాకుల పాలు
 గారె ||మార్కొన||

సై=గీతార్థం|| పొట్టితమ్ముడు గల్గినయట్టి వేల్పు | నైనగెల్చెద సహదే
 వుడత్రుత్రు వేదియును గాడుబాలుండు వేడ్కతోడ | నన్నూమార్కొ
 నిగెల్చునా - యుద్ధముననే- కన్నూ దెరచిన నిల్చునా | పన్నుగా మరి
 కాయ - పండ్లాను మెక్కుచు | ఖన్నుడై మనమున, తేదామొండెడు
 వాడు ||నన్నూమార్కొని గెల్చునా||

[దా=ఉ|| కాలముడాయ వృశ్చికము, గర్కటియుంబాలు పొంద
 గ్రుక్కునం | జాలునుదాల్చు చాడ్పునవసు ధరమండలి బాండు పుత్రు
 లి | ల్లానినిగూడు కామ మర, యౌమది గల్గెజ మీ మహీశచాం |
 డాలవిధాత్య చెయ్యలకటా గడవంగ వశంబెయ్యేకి||

సై||వచనం|| హే దృపదపుత్రీ-వృథావాక్యంబుల కాలయాప
 సంబుచేయ సేల | నాహృదయంబు భవదధీసంబైయున్నయది-కమలంబు
 నువిడచి-భ్రమరంబుపోవనేర్చునే గాననిన్నువిడచి-చక్కగాగ్రక్కున మ
 త్పట్టణంబునకు, సేగజాలనని, మిక్కిలినొక్కినొక్కి వక్కాణింపవలెనా.
 పూర్ణ చంద్రపదనా||

కం॥ ఘోరంబుగ బాధించెడి । క్రూరంబగు వంచబాణ, రోహనలమున్ ।
 గారుణ్యమృత వృష్టిని । నారీజ్వల్లించి యేలు, నయముగనన్ను॥
 (ద్రా వచనం॥ అన్నా హే సైంధవరాజా - నేజేయువిన్నవంబు
 తిన్నగా చెవిజేర్చుము॥

సంవాదం-దర్శ్య

(ద్రావది॥ సైంధావవినుము నామాటా నీకు, చావునవుక గలునిచ్చోటా ।
 పొందకాగాపాండవు-తెందుజూచ్చినగాని, సందేహమును లేదు-సాధించెద
 రునిన్ను । ముందు బారగజూడునిప్పుడు- మందిరంబున కేగుదిప్పును । మం
 దబుద్ధిని తగదుధీకొను-చందమున జెడిపోదువకటా ॥ సైంధావ॥

సైం॥ కాలాయాపనమేలబాలా- నాతొ-కాము కేళిని దేలుచాలా
 తాళాగజాలనీ-ధవులువచ్చినగాని । నాలాయముగనిన్నూ - వదలిపోవగ
 లేను । పాలముంచుము నీళ్లముంచుము- భ్రాంతిచేసీపాలబడితిని, రాలకంటె
 ను నీదుచిత్తము - రమణికఠినమునయ్యెనాహా ॥ కాలాయాపన॥

(ద్రా॥ మానూగనిలువుమీపూటా - బావ-మరుదులగనిపోము
 బాటా । కాననమునజేరి గస్తామిందుచు నుండ । పూనికతోజూచిపో
 వచ్చెననిదెల్పి । మానసంబున నీవుజేసిన- హీనవృత్తులుదాచియుండెద ।
 దీన నేవిధమైనమోసము-లేనిసుఖములు జెందగలవు ॥ సైంధావ॥

సైం॥ కూరిమిదనర వేంచేయూ-వట్టి-కొండవెంకయనామభేయూ
 కోంకలిచ్చిసీ, తారామచంద్రాఖ్య । ధీహాలనేలిన, శ్రీరామునెన్నుచు-
 భూరిమోదమెలర్చనిప్పుడె- సారసాక్షిశ తాంగమెక్కుము! వేరుయోచన
 నేయ నేటికి-విధికృతంబిదితప్పదికనూ ॥ కాలాయాపన॥

సంవాదం-దర్శ్య

(ద్రావది॥ కల్లాగాదన్ననీ, చెల్లీనియిటుబల్కు, జెల్లాదుయూహించ
 పరా! నావిన్నవ-మెల్లను చెవిజేర్చారా॥ పాండుసుతులూ- నుల్లము
 నందెంచారా! లోకులువిన్నా-నల్లననిందించరా! యమకూపమునా-త
 ల్లాడిల్లగవెయరా! తీయరతోలు! నెల్లవిధము మెల్ల మెల్లన-తొల్లివచ్చిన
 బాటబట్టి యిల్లుచల్లగ జేరుదుస్సల-వల్లవాధరి వల్లభాయిక ॥ కల్లాగాద॥
 సైంధవుడు॥ జలసాక్షి యెన్నిప్ర-సంగాముల్ జెప్పిన-కలయాకనినువదలానే

నీమాటాల-వెలయాగచెవిబెట్టానె! పాండవులూ-కలహమందున గూల్తునే
యమబాధాకు-కలనై నభయమందానే! అదిగాకనే-నిలడూపణకునోర్తు
నే! శేర్లునురావె! బలిమిమత్తుట భేదనంబును-భయముజెందగ నేలవినవె!
పొలుపుగానీ రేడుజగముల- బోలువారలు లేరునన్నా ||జలజాక్షీ||

ద్రా|| సీతార్థమై మున్ను- శ్రీరామమూర్తిచే పాతాళ దశకంఠూ
డు! కొండంతవా-డాతనిపెద తమ్ముడూ! శక్రుని గెల్చి- ఖ్యాతీ జెందిన
పుత్రూడూ! ధూమ్రాక్షుడు- నాతాతమారీచూడూ! నిజబంధవ-వ్రా
తము లతికాయుడూ- మాయుడు నాది, నీతిహీన సురారివర్గము నీలైనం
చును పుట్టబుట్టువు! ప్రీతిగా నచియించినట్టి, విమల గాధలు వినగలేదె||
కల్లగాదన్న||

సైంధ|| వరరావణునిజంప, నరసి విభీషణుడరినఖ్యామునుజేసేనే!
మరుగైయున్న- నెరిమర్కాములు జెప్పేనే! ఆమీదాట! హరిదానాపుని
ద్రుంచేనే! గాకున్నవా- డొరులాకునై జిక్కునే! యీకధలన్ని- తిర
మూగనేనెరుగానే! బెల్లముకొండ! పురమునందున వెంకయ్యాఖ్యని,
బ్రోచిసీతారామచంద్ర! నరనకపులకు భద్ర! మొనగిన జానకీపతి గూర్చె
మనల|| జలజాక్షీ||

ద్రాపది|| సీసార్థం|| ఆశ్వుగ్రమైన, దివ్యాస్త్రజాలఃబులు కరము
న భాసిల్ల కాలభవుడు! శాత్రువబృందంబు సంక్షోభ మొందు మహాగద
బూని బకాంతకుండు! ఘోరగాండీవంబు, గుణము సారించుచు, దుర్జన
నిర్జితుండర్జునుండు! నిశితసాయకపంక్తి నేర్పుగా గొని కవ-లాయాక్షీనామ
ర్పామూ! జెల్వొడగా! నంబకముల వర్షమూ! ధారాశముగ గురి
య, తహ తహ పడునప్పు || ఘోరోరి దెలియుమహోద్ధతి నికదక్కు||
మారూక్షీనామర్పమూ ||

సైంధ|| వచనం|| ఓనాచి యెన్ని నయవాక్యంబులుజెప్పినను నిన్ను
విడచివెళ్లను, యంతివరకు నీవు సమ్మతించి వచ్చెదవని యూరకుంటిని,
గాని లేనియెడల నప్పుడేరధంబుపయి చేర్చి నాపట్టణంబునకుగొంపోయి
నీతో కేళీవిలాసంబుగానుందును. అయినను యిప్పుడేమాయెను, యిదే
చేయివట్టుకొంటిని యెటుబోయదవు చెప్పుము||

ద్రాపది॥ వచనము॥ ఛీ-ఛీ-చాండాల నాచేయి వదలుము- నేను
మొదటనుండియు జెప్పిన, సీతీవాక్యంబులన్నియు, బూడిదోపోసిన నేయి
చందంబున నిష్ఫలంబయ్యె సైంధవాధమా॥

ద్రాపది॥ వచనము॥ ఓధాత్రికా యిరుమ్ము- గూడారాత్ము
డంతపనిచేసెనో చూడుము॥

ధాత్రిక వచనము॥ ఓరిసీచా-మహాపతివ్రతగాన, శాపంబిడిన
భన్మంబయ్యెదవు, విడువు-విడువుము=

సైంధవుని వచనము॥ ఇదేసీక త్తిచే నీతలను త్తరించెద, ధాత్రికా
మారుమాటాడక నోరుమూసికొని వెళ్లుము॥

దర్శు

ద్రాపది=విడువు సైంధవనన్నికా, కాంక్షేయులచే, వడిచెడిధర
గూలకా॥ విడువు సైంధవయెన్ని విధముల, విన్నవించినగాని దెలియవు॥
పుడమిలో పలనన్న సోదరి, పొందుగోర గ రాదటందురు॥ విడువు॥

పరభామలనుగోరగా, పానురులదే, హరిపురమునచాలగా॥ కరు
ణ లేకనువారునల్లిన, కర్మమనమున నెంచి దుఃఖము॥ వివివిగాను జెందు
నట్లుగ, వేగ కాలుడుశిక్ష వేయుచు॥ విడు॥ ధనసంపదల బాసియూ,
కాననములో, నొనరుగానివసించియూ॥ వినుతి జేయుచు మఱాని
వర్షుల, విధివశంబున గాయకూరలు॥ ఘనముగా దినుచున్నదీనుల,
గాంచియిట్లానరింపదగదు॥ విడువు॥

జయరామయనుబ్రోచియూ, సీతారామ, చంద్రార్యులమన్నించియూ
దయనుజెల్లముకొండపాలెము॥ ధాముడై జెలువొందు రాముని నయము
గానమ్మానదానను, జయముగాదురనీకు వినరా॥ విడువు॥

సైంధ=వచనం॥ ఓద్రాపది నీవుయెన్ని విధంబుల బల్కినను,
విడువను, యిదేరధంబుపైజేప్పితి, నికనడ్డంబెవ్వగు వచ్చెదరోచూచెద॥

ద్రాపది=వచనము॥ ఓధామ్ములవారు నన్ను సైంధవుండువట్టి
రధంబుపై నిడుకొని వెళ్లుచున్నాడు. మీరై నావచ్చినన్ను విడిపింపరయ్యా॥

సంధివచనం॥ ఇట్లాక్రోశింపుచు దండనెవ్వరు లేకుండ నుండుట
వల్ల భయంబంది డెందంబున నాపద్భాంధవుండగు శ్రీకృష్ణునినూర్చి

నుతింపదొడంగెనెట్లనిన॥

ప్రజాపది=దర్శ్య॥ విడువడా యెస్సైంధవేళుడు॥ శ్రీరామా!
రామా! రామా! విడువ॥ విడువడా యెస్సైంధవేళు డొడలునడ
వడవడ కెనయ్యయ్యో॥ విడువ॥

పుడమిబాసీయడవులందాన! బ్రదుకుచునెంతో! యడలుచున్నా
సమయమందాన! పుడమివానా లేకపిడుగు! బడినరీతిపొసగెడిదూ॥విడువ॥
గుండెలదరి బెండ్లుబడియెనూ! నాపెదవూలు! యెండిదాహమెక్కు
వయ్యెనూ! పాండవులు లేరుడండ! నండనీవే బ్రావరావే ॥విడువ॥

కొలువులో నావలువలూలువాగ! నామానాము! నలనాడు గావి
నావుగా! చెలగినాకు నభయమిచ్చి, బిలుకుమార్పువీని నిపుడే ॥విడువ॥

కోరి బెల్లాముకొండనగరీనీ! వెంకయ్యనోజ! చేరీచేసి భోగధు
న్యూనీ భూరి సీతారామచంద్ర, ధీరులూను బ్రాచరామా ॥విడువ॥

దర్శ్య॥ శ్రీలోల బలిబంధనా- నన్నేలరా, సెవింతుఖగస్యందనా!
నీలీలల్లాను, నీరాజాననుకైన, వ్యాళానాధునకైన; నలవియేవ్వంప
శూలినన్నుతశీల కిట్టిప. కైలహరి గోపాలఖలజన! కాలభర్మసుచేల జల
ధర, జాలనీల ఘృణాలవాల॥ శ్రీలోల॥

సూరివంద్య జనార్దనా. నతజనకుముద. సోమాకలసవిమర్దనా!
వారాళిగాంభీర్య, పంచాస్య! వరశౌర్య! ధామూనిభృద్ధైర్య, దనుజాతి
మిరిసూర్య! నారదాది మునీంద్రభవనం, హరికౌస్తు భహారనినువే!
హారకన్ భజియింతునిత్యము సారసాక్షకరీందరక్ష॥శ్రీలోల॥

యాదావకులమండన, వారణదైత్య, భేదికార్ముకఖండనా!
భూదేవి కాళత్ర, పూర్ణేందునిభవక్త! కాదేనరిపువత్త, కైటభాసురజై
త్ర! వేదవేద్యముకుందత్రిజగ,న్నాధభూధరధారననునీ! వాదరంబునజూడు
యువ్య, త్వాదములనెర నమ్మినాను॥ శ్రీలోల॥

పాకశాసనసోదరా, బెల్లంకొండ! వారిపాలెముమందిరా! ప్రాకా
టముగసీతా, రామచంద్రాకవుల! శ్రీకరులనుజేసి, ధీతిజయరామయను!
వీకపాలన నేయుమమరా, నీకనాకవసుంధరారుహ! సోకుమూ కల గొంగ
రాఘవ, లోకసేత్రనమానతేజా॥ శ్రీలోలబలిబంధనా॥

దర్శ్య

వినుక్తిస్సాంద్రా యదుకులచంద్రా ఘనరామచంద్రా ఇనవంశే
మందాన, దనుజేంద్రఖండాన మునిచిత్తసంచార, ముచికుంద మందార
!విను॥

సరసీరుహాక్షా సజ్జనరక్షా సురవారపక్షా హరిపైనకకృపైన,
వరకుచెలునిపైన బరపీనకృపకొంత, నెరపూమునాపైన॥ వినుక్తిర్రి
సాంద్రా॥

కలుషవినాశా రిపుగళపాశ జలజాలయేశాఖలజాల నిర్మూల
ఘనవాహ పరిపాల జలద సన్నిభనీల, జనకజహ్మల్లోల॥ విను॥

కరమొప్ప భువినీ సీతిరాజువేం కటరామ కవినీ పరిపాల
నముజేసి పరగ జయరామయ్యాకు సరులిచ్చి బ్రోచిన, మురదైత్య
సూదన॥ విను॥

సంధి॥ వచనం॥ ఇట్లుబల్కుచున్న ద్రాపడిం దన రథంబుపై
నిశీకాని యేగుచున్నంతలో ధౌమ్యనామభూసురోత్తముం డతిత్వరిత
గతింజనుడెంచి తద్వృత్తాంతంబెరింగినవాడై సైంధవుంజూచి యిట్లనియె॥

సంవాదం-దర్శ్య

ధౌమ్యుడు॥ తగదోయి రాజ యీరీతి నాతి - తప్పకవిడచూట
నీతి తెగువబూనకునీకీ మగువా చెల్లెలువరుస నగుబాటుజెందెడు
నలుగురిలోపల॥తగ॥

సైంధవుడు॥ నెరివాగజోకు భూదేవా, నాకు వరబుద్ధిబోధించు
వాడావా మరలిపోమ్ము నీవు, మర్యాదగానుండు మరుమాట బల్కిన
మన్నింపనికసమ్ము॥నేరీ॥

ధౌమ్యుడు॥ ఘనపాండు సూనులీ వార్తా నేకు వినినాను గిరి
జాధిధర్తా యెనర బారీషద, యుతమూగ దోడ్పడ్డ నినువధియింతురు
నిశ్చయంబుగనమ్ము॥తగ॥

సైంధవుడు॥ రహివెంకయాఖ్య బాలించీ, సీతారామచంద్రా
ర్యలా మన్నించీ మహిని బ్రోచిన సీతా, మానినీ పతిసాక్షి గహన
భూమి బాలి, గానాసంగెడనిన్ను ॥నెరివాగ॥

ధౌమ్యుడు॥ శా॥ వృద్ధక్షత్రకుమార నీకు తగునే, హీనాత్మతో బుట్టుతో । నిద్ధాశ్రీస్థలి పొందునీమెవతులీ, వృత్తాంతమున్నిన్నచో । యుద్ధంబందున బెద్దనిద్దురనుబెం, షోండంగ జెందింపరే । సిద్ధంబేను వచించినాడ విషమీ, శీతాంశు బింబాననన్॥

సంధివచనం॥ అనియాక్రోశింపుచు ధౌమ్యుండు వాని మెను వెంటనే జనుచుండె సంతయాజ్ఞ సేనిశోకాయ త్త చిత్తయై తత్తరంబున బెద్దయెలుంగున విలపింప దొడంగెనెల్లనిన॥

ద్రావది॥ దర్వు॥ ఇంకపాండవుల చూచేనా॥ నేను యీచెరబాసి జీవించేనా॥ బింకాముమీర నిరంకూశముగ నేగి జంకూలేకను వేట న ల్పాచుండిరయయో॥ ఇంక॥

పాపిష్టివేటకై పోయి రి పతులు పరువడినొకరైన రారైరి॥ పాపా త్మాడీపల్ల బలవంతముననాదు॥ చేపట్టిరధమున జేర్చిజనుచునుండె॥ ఇంక॥

పంచాపాండవులేతెంచి నన్ను గాంచకమదిలో శోకించి పంచత్వ మొందగ పనిబూసుదురో యేమొ॥ పంచ ప్రాణంబులు పరగవారలు నాకు॥ ఇంక॥

రమణవెంకయాఖ్యునేలీ సీతా రామచంద్రకవులకోలీ కొమరొండ సంపదల్ కొల్లగనిచ్చిన! సమదరావణవైరి సదయయెట్లున్నదో॥ ఇంక॥

సంధి॥ ద్విపద॥ అక్కడపాండవు లటవీస్థలంబు నక్కజంబొప్పగా నగియుసార॥ సారసాకరములు, త్నూధరబిలము॥ లారామములుశల, లన్ని గాలించి॥ వారణంబులఖడ్గ, భల్లూకములను॥ ఘోరసింహమ్ముల, కోలోఘ శరభ॥ శార్ఙ్గాలబృందము, న్నాహసంబునను॥ మర్దించి నిల్చిద్రుమంబులక్రిం దతియ్యనికాయలు తేటరసా తేనె॥ సయ్యనభక్షించినలింబుగ్రలి॥ జాకతో వారొక్కచోటనుగలసి॥ ప్రాకటబలులైన పాండవులంత॥ విశుతారధముల, వెలయంగ నెక్కి॥ యాశ్రమాభి ముఖులై యరుడెంచునెడను॥

ధర్మరాజు॥ ద్విపద॥ తమ్ములారావిదితంబుగా నిపుడు॥ తమ్ముల చెలికాదు కనరెడుదిక్కు॥ నుండియెలుంగింప, నురుగతిదొణగె॥ నండజాత ముల మృగావళి భీష్మరుతిముజెలంగ సూ, నృతముగావరడు॥ సతిభయా నకముగా, నణచెదావలను॥ పరులచేనవమాన, పాటునరణము॥ సరగల్గు వి

నుడి, శకునంబుకరయ! నువిదనుయొంటిగా, నునుచి వచ్చితిమి! వివరింప ధృ
తరాష్ట్ర, పృథివీశనుతులు! మనకెగ్గునేయను, మాత్సర్యవృత్తి ననుదింబు
నుయొంతు, రాత్మలయందు! గావున మీరలు కడువడిరడు! జోవుద
మాశ్రమ, భూమినిజేర!!

సంధి! వచనము!! అని యివ్విధంబున తమ్ములతోఁబల్కి శీఘ్రం
బుగా బయలుదేరి వచ్చుచున్నంతలో ధాత్రిక శోకంబువిని ధర్మరాజు రథ
చోదకుండైన, యింద్రసేనుడు, రయంబునవచ్చి!!

యింద్రసేనుడు!! వచనం!! ఓధాత్రికా! నీవేలదుఃఖించెదవు,
నీకెగ్గునల్పిన, నీచాత్ముండెవ్వడోదెల్పుము, వానినిఖండించెద!!

||-దర్శు-||

ధాత్రిక!! అకటాకృష్ణను సింధు, అవనీశ్వరుడువేగ, నయ్యయ్యె
చెరబెట్టెనూ, బెట్టెనూ, బెట్టెనూ, ప్రకటితముగధర్మ! రాజుదులం
దూన! నొకరైన లేకాను, యొంటిగనించుంచి! సకలమృగముల
సంహరించను, జవముతోడనువెళ్ళగాల్పల-నికరయుక్తుండగుచువచ్చియు
నిజముగామోహించి నేడు!! అకటా!!

అరయానన్నపునాకు, నపహ్రిపాలాదు వన్నానుచెవిజేర్చకా
జేర్చకా జేర్చకా సరసీజాక్షిరొసినూ స్వాంతాజుకేళిని సరగాన
దేలాక జనజాలవెయ్యెల! నరుగుదెంచుము పట్టణంబున కమితభోగ
ములబ్బునిప్పుడు! పరువుతోనకాబోలురాజులు, పాటిగాలేరంచుబల్కి!!
అకటా!!

దురితామానసపాండు, వరతనూజులుతల, ద్రుంతురంబుధి
నొచ్చినా, నొచ్చినా, నొచ్చినా, పరసతితోపొందుభావ్యముగాదుర!
హరిలోకమందూననగ్నిలోవేల్చుర! మెరియు జీల్పరఫలముబట్టుల, మండ
లంబులకిడరదుస్సల! వరధవాధమయన్నవినకను, పట్టిరథమున జెట్టి
పామరు!! డకటా!!

వివేగపట్టికొండ, వెంకయ్యకోర్కెలు, వేగామెనొసగుచ్చియూ
గూచ్చియూ, గూచ్చియూ, ధరసీతిరాజుశీ! తారామచంద్రార్య! పరు
లానుపోషించి, చిరబెలాముకొండ, పురమునందుగ వెలసినట్టి, భూమిజా

సైంధవ పరాభవ నాటకము.

హృదయేశుసాక్షిగి కరముగానామాట నమ్ముము, కల్లగాడో
యింద సేనా॥ అకటా॥

యింద సేనుడు॥ సీసార్థం॥ ఉత్తమశీలన, యోనిసంభవనుమో
హంధచిత్తుండైనసింధుపతికి! నుదుటుగలెనెగొని యొగిపోవఱోయెపో
భూతలగతుడైన మొయిలుదారి! కెగసిపోయినగాని మృతినొందచేయక
విడుతురేవానిన భీమబలులు! వీరలదారుణవిశిఖకౌశలమును దెలియాడు
గాఱులుబేలా! నెరిగిననిట్టి-తెగువాకీవేళా! దలపాగబూనునె- దగవాని
కాయువు! వెలయాగనిండుట- వెలదీరొమనమున! దెలియాడుగాఱులుబేలా

ధాత్రిక=వచనం॥ పంచపాండవులారా, యీసంగతులన్నియు
వింటిరిగదా॥

సీ॥ క్షూరంబులోఱోయు, సర్పిలోలెను, బురదను బడినట్టి, పూదం
డవోలె! జగతికొలేయక, చర్మపుత్తిలో, వెనజేర్చుకపిలగోరనము
వోలె! ఖలుచేతదూపిత, గాకముందెమీర, లరుగుడియిప్పుడి, ద్ధరణిద
గునె! వరపురోడోశంబు, నరయంగచెప్పులు, మెక్కెడుకుక్కుకు నిక్కువ
ముగి! జనునెసారనమకరంద సారలీల! రహినిశవఖాదియెనఘోరవమున
కును! గ్రమమెవీరవత్రివతా, రమణియాజ్ఞ! సేని సైంధవాధము, చెరలోన
బడుట॥

భీముడు=వచనం॥ దండధరనందనా, నిండుకొలువున పాంచాలి
వలువలు, వలుచునాడే యమద్వారంబు చూచునట్టి - దుష్టాత్ముల,
నన్నుసీయాజ్ఞా పాశబద్ధునిజేసి వారలంబ్రతికించితివి, గాననిప్పుడీ బన్నుండ
బొనగూడె, నింకనైనా సెలవొనంగుముద్దండ గదాదండంబున, భగ్న
బున సైంధవుతలను చెండాడిపిదపదుర్వోధనాది శతంబునుపెద్దనిదురజెం
దించి నీకుయీసత్వసర్వంసహాఖర్చరాజ్యంబును, వట్టాభిషేకంబుకావించెద
ధర్మ=వచనం॥ తమ్ముడా భీమసేనా-యింతపనియుచేయగలవాడవే॥

లర్జునుడు=వచనం॥ హేయధిష్ఠిరా- యిప్పుడీ, వృకోదరుండాడి
నమాటలు, లెస్సైయున్నయవి- నీవుధర్మం బాలోచించితివేని, మనజీవి
తానంతరమువరకు, వనవాసక్లేశంబు, ననుభవింపక తీరదు, గానసెల
వొనంగుము॥

ధర్మ=వచనం॥ అర్జునా- యంత్రతొందరపడనేల- మన మొడంబ
డిన ప్రకారము- బండ్రిండ్రిండ్రి వనవాసంబును, నొక్కయేడజ్ఞాతవా
సంబును, నాచరించిన పిమ్మట, నీకరకాశలంబుచే బాణంబులఱిముఱిగా
బఱిపి, మనకెగ్గనరించిన, దుర్యోధనాది శత్రు బును, మహాత్మాంతబు
నంజేచ్చి, కంతలుంతనం బొడిచించుటయుక్తంబు-యిప్పుడే సల్పిన, ధర్మ
విరుద్ధంబుగానుండదే, నన్ను ధర్మంబున ఘనుండని యెంచునట్టి, కురు
వృద్ధులైన, బాహ్లిక, సోమదత్త, భీష్మదులును, గురూత్తములైన-
ద్రోణ-ద్రాణి, కృపాచార్యులును డెంగుంబున నిందింపరే పురందర
నందనా॥

సూత్రదేయులు- వచనం॥ అన్నయ్యా, యీవృథాప్రసంగముల
మీన, కాలయాపనమేల తేనెదరు- మనప్రజాపనిని ఆజయద్రధాధముం
డెమినేయుచున్నాడోకదా, యీభూషకంబుల, రాజశైకచక్రంబుల,
నిర్వక్రపరాక్రమంబున, క్రమప్రకారంబునగెల్పునట్టి, జగదేకవిక్రాంతు
లైన, పంచపాండవుల చేపట్టినదిమొదలు, పాంచాలికి, నిట్టి బెట్టిదంబు
లగు, యష్టకష్టంబులేగదా ప్రాప్తంబులయ్యెను॥

భీముడు॥ వచనం ఓఅన్నయ్యా ధర్మరాజా॥

దర్శ్య

భీముడు=శైలవొసంగ, మన్నజాగు, సేయసేలనూ । శైలపునిచ్చి
బంపిజేసి । నలుగులకిప్పు- బలముల నెత్తురు, బొలుకగజేతును ॥ శైలవొ॥

అర్జునుడు=సైంధవేశు - మదనస్వరము. శాంతిజెందగా । బంధు
రాంబకాగ్నిచేత । గుండగమది. శిక్షలపాలు, పాండగనలిపెద ॥ శైల॥

నకులుడు=తుచ్చులైన. వానిహితుల - తోడబారిచూ । హె
చ్చుగాను బక్షులాకు । బచ్చిపాలను - గ్రచ్చరనిషి. వచ్చెదమచ్చుగ ॥ శైల॥

సహదేవుడు=సీతారామ - చంద్రకవుల - చేచి బ్రోచియూ ।
బ్రీతివేంకయాఖ్యనేలు । సీతాపతి - మనపాలిట, చెన్నుగ గలసిక ॥ శైల॥

ధర్మ=వచనం॥ తమ్ములారాలెండు - నావెంట నంటిరండు

పంచపాండవులు=వచనం॥ గురూత్తమా - ధౌమ్మ్యలవారు, పం
దనంబులు॥

ధౌమ్యుడు=వచనం॥ దీర్ఘాయుష్యమస్తు యుష్యన్మనోభీష్టార్థసిద్ధి
రస్తు పాండవులారా, సైంధవుడల్లదే యాజ్ఞ సేనిని రథంబుపై నిడికొని
చనుచున్నవాడు, మీరలతి రయంబున సేగి, చండకాండంబులచే దెగ
టార్చి, వానికండలపిండు, పక్కితండంబులకువిందొనర్చి, ద్రౌపదిందెండు॥

సంధి చనము॥ అప్పుడ ప్పాండవేయు, లుద్దండకుండలీ మండలేం
ద్రులచాడ్పున రోజుచు, దిక్కుటంబుల దరసింహనాదంబులు సేయుచు,
మాంసంబునకుంగవయు డేగలరీతి, జయద్రథసైన్యంబుపై గవసినంతలో

సైంధవుని ॥వచనం॥ ఓమచ్చకంటీ, ఆవచ్చెడు వారలెవ్వరెవ్వరో
దెల్పుము, ద్రౌపదీ॥

ద్రౌపది=చ॥ జలగుహ పత్రలో చనుడు, చారుసువర్ణసమాన
కాయుడు । జ్వలనవరత్న నిర్మితవి, శాలరథంబున చండకాండ మం ।
డలమును బూని చావగుణ, టంకృతిజేయుచు సింహనాదముం । తెలగ
గవచ్చు వాడెన్యవ, శేఖరుడంతకజండు సైంధవా॥

ఉ॥ ఆతడహతవై రణర, ఇన్నను గాచును యెట్టిశాత్రవ । వ్రాతమునైన
ఘోర, రణరంగమునందునగాన నమ్మహా! ఖ్యాతిచక్రపుత్రపదకం,
జయుగంబిపు డాశ్రయింపున । స్మితదలిర్పనా పనులు, నెమ్మి నొనర్చుము
చాపుదప్పెడిక॥

సైంధవుడు= వచనం॥ పాంచాలీ, ఈవేద బాపడా, నన్నురక్షిం
చువాడు చాలుచాలు॥

ద్రౌ॥ మ॥ జవవాశ్వంబులబూన్చినట్టి విలస, త్వష్టార్థదంబందునం
బవినంకాశ కరోరమాగదనుదా, బాహిస్థలిన్- బూనియున్ ।
రవిజేజంబున వారణారపతిశౌ, ర్యస్ఫూర్తి శోభిల్లనా ।
హవకాంక్షన్ జనుడెంచుయల్లతడేగి, మాఖ్యుండురాస్సైంధవా॥

సైంధవుడు=వచనం॥ ఓబాలా, ఉదరంబుకరిగి, మెదలలేకుండావు
న్నాడే, కాననంబున, నాకులుగూడా, కఱవాయెనాయేమి॥

ద్రౌ॥ ఉ॥ గాండివమాది దివ్యతర, కార్ముకదారుణశాతకాండన
త్యాండములన్ధరించియు జగద్గతిగేరెడు శుభ్రవాజులు ।

ద్వండతబూన్చినట్టియర, దంబున భాసిలుచున్న వె
ఖండలనందనుండురిపు, కంఠవిలుంతనుజోరి సైంధవా॥

కందార్థం॥ శర్వునఖర్వబలుంబున॥ గీర్వాణులుమెచ్చగెల్చి, కీర్త్యా
కరుడై॥ దుర్వారాస్త్రముబడసిన॥ సర్వాస్త్రసమర్థుపాన్ధూ, సాధించగ
లావే॥ యోచించవే॥ చక్కగానీవే॥ వాదాములేలారు, వారిద మురు
మూచు॥ పాదాగబడుగూలు, బఱపినట్టుగనాజి॥ నాదరంబొగిలేకమదిన,
వ్యాపనవ్యముగాను శరములు॥ భేదమెన్నకగుప్ప సాగిన భీతిచే వెన్నిచ్చి
యరుకక ॥సాధించగలవే॥

సైంధవుడు॥ వచనం॥ వీనికీరోజున, విజయనామంబును తీసివేసెద
చూడుమో ద్రుపదపుత్రీ,

ద్రుపది॥ కందార్థం॥ అరుణాశ్వంబులబూన్చిన॥ నిరుపమరథము
లనుయొక్కి నిశితాంబకముల్॥ విరివిగధరియించియునిడె॥ పరువశిగను వ
చ్చుచున్న- వార లేకవలూ॥ పరకరిహరులూ॥ ప్రాకాటబలులూ॥ సారా
సబంధావ, సమదివ్యతేజలు॥ నీరాజనేత్రులు, నిర్మలాగాత్రాలు॥ వీరి
బారినబడ్డనిర్జర, బృందమైనను బోవ నేర్చునే॥ ధారుణీతలమందుమృత్యువు
దప్పదకటానీకు సైంధవ ॥వారాలెకవలూ॥

కందార్థం॥ వీరల బారినబడినక॥ బారావారంబుమధ్య, సప్రాహ
తమై॥ యాహుషినవయుపోతము॥ తీరునభవదీయసేన , ధృతిహీనమున
నూ॥ వికలమునగునూ॥ స్థిరమూగస్థిరనూ॥ హితవుమీరగ నేను యెరిగిం
చుమాటాలు॥ మతియందుదలపూము మానాముగోల్పోయి॥ గతముజెం
దెదనంచుభయమున, కలహరంగమువిడచి సాటిస్త్రీ॥ పతులునవ్వగపంద
చాడ్చున, పాలిపోదువునీదుశౌర్యము॥ ధృతిహీనముననూ॥ వికలము
నగునూ॥

సైంధవుడు॥ వచనము॥ అలలా సీకవల, ససలీల, గెల్చెదచాల్,
చాల్ నూరకుండుము॥

ద్రుపది॥ వారజేక్షణభవ, ద్వల్లభులమిత ! వీరులైనను మహీ
భృద్గోష్ఠియందు॥ సీమానభంగంబు, నేత్రములగని॥ తామూరకుం
డురే, చలచిచూడంగ॥ రాచకులు లెముత, రాచులుగాని॥ సీచపాం

డవులను, నేనెరుంగుదును । కట్టనుపుట్టముల్ కడపుకోగిరము ! పెట్ట
సామ్ములులేక భీషణాటవిని । కష్టంబుజెందెడు, కాంతేయులిపుడు ।
స్పష్టంబుగానన్ను, సాధించగలరె । వాహినీయుక్తుండ, బాహుబలుండ ।
సాహసంబున సుర, సంఘంబువైన । నవలీల గెల్చెద, నాహవంబునను ।
జవమున బంపెద, శమనునిపునికి॥

సంధి॥ ఉ॥ అంతట బొండుసూనులుజయద్రథుసేనను కూడ
ముట్టియున్ । సంతపనంబు దిక్కులను, సాంద్రముగా నొగి గప్ప
నట్లు సత్కుంతముఖోగ్రశాశర, కోటలు కోపహుతాశనాత్మలై
గంతులువైచుచుం కరయు, గంబులచే బరగించుచుండగన్॥

దర్శ్య

సైంధవుడు॥ వరయోధులారమీ, బాహుబలమునుజూప - తరి
యిదె వాటిల్లెనూ । విరివిగ పాండు, ధీర శేజులపైనాను । శరవరం
వరలురుతరంబుగ - బరపితరసముదురమునను యా । వరడుపిండుకు
నరగ తిండికి నిరపుగను యిడి మరలుడరయగ॥వరయోధులార॥

అదురెదలేకాను - నని సేయవచ్చిరి మదమూకన్నుల గప్పియూ
ముదమున గృష్ణ - హృదయేశులదె ముట్టియూ । కదలనీయక పొదివి
మెదడును - చిదివి నారథకందేనకు బలు । పదిల మొప్పగ గ్రొవ్వు
బల్లలు - విడితముగ గొని తెండు లెండు॥ వరయోధులార॥

ఖలమానసులు నాడు - బలమును చెలసియు - విలసితముగ
మంటనూ । వెలయగగాంచి - విలయమగుటకు వేగానూ - శలభ
ములు వేవచ్చునట్లుగ - జావునొరకై నేగుడెంచిరి । జలజగర్భుడువీరు
నాచే జచ్చుచాడున వ్రాసెనుడుటా॥ వరయోధులార॥

ధరసీతిరాజు సీ, తారామచంద్రదార్య - వరులాకు శుభమిచ్చియూ
మరిజయరామ - సరసుని మదిమెచ్చియూ । గురుతరంబుగ శిరులనొస
గియు - కోరి బెల్లముకొండవారి । పురమునందున బరగురాముని
చరణముల్ వెనసమ్మి నెమ్మి॥వరయోధులార॥

సంధివచనం॥ ఇట్లు నిజసైన్యంబును బురికొల్పి, జయద్ర
ధుండు, శంఖంబు పూరించిగవసిన, నప్పొండవసింహంబులు, తమతమ

శంఖంబు లొత్తిన నాకొరఘోషంబునకు పర్వతంబులు గడలె, దిశలు చెవులుబడియ నర్వసర్వసహా చక్రంబు గంపించె. నాసమయంబున సైంధవానీకంబును దుర్వారపర్వాకమంబున, గెడసి, సింధురాజుండాసి, కనుకొల్కులు మిడుంగురులు సెదర, బొమ్మలుముడిచి శరత్కాలంబుదార్పటి, పటుపటిమ వాక్యంబుల నిట్లనియె||

ధర్మరాజు! కందార్ధము|| చెల్లెలటంచును చలపక నుల్లంబున నీవు మన్మథోదేకమునగిధిల్లగొని వచ్చితివిమా! యిల్లానిని దొంగరీతి హెచ్చాగ నేడు నీరొమ్మునూనచ్చదాచూడూ చెచ్చెర తూపులు గ్రచ్చార్ కసిదీరి గ్రుచ్చియుమైనిండ జచ్చానట్లుగ జేతు, హెచ్చాగా నేడు||

సైంధవుని|| వచనం|| ఓహో సహా ధర్మరాజూ, నీకింతపౌరుషంబు గలిగిన, నింతగతియేలవచ్చుచు బొందిలో ప్రాణముంకిన యెడల నీమహారణ్యంబులందు బలుసాకు దినియయిన బ్రతుకవచ్చును నూరకబాణంబులకేల బలియయ్యెడవు, అనిబల్కుచు క్రూరనారచం బీరసంబున వేసిన|| సంవాదము|| దర్బు||

అర్జునుడు|| వ్యాకాశ్రమమును వింట నమరా సంధించితి వాలా యముగవైచెదా దీననూనిన్ను కాలూనిపురికంపెదా||

మాటలు|| ఓరి సైంధవాధిమా, మందబుద్ధిచే నిందలకోర్చి యీ సుందరీమణినిగొని పోవుచు ధర్మనందను బెక్కులు గూయుచున్నావు యిదే యీనాగబాణంబునకు నీప్రాణవాయువులు మేతగాజేసి, కాలు పురికనువుచున్నాడ. పందనిలువుము యిదుగో వైచితిని||

సైంధవుడు|| విషరాంబకమున నీ విషధరాశుగమును నవలీల నేదిప్పితి వెండియునీపై నవబాణములు గుప్పితి||

మాటలు|| ఓరి ఘల్గణా నీవుబ్రయోగించిన నాగాశ్రంబును గరుడాశ్రంబుచే మరల్చితి మాయు సేవయి తొమ్మిదిబాణంబులు బరగించితి వీటిచేనీవు శృంగభంగ మయ్యెడవు చూడు మూఢాత్మా||

నకులుడు = జ్వలనబాణంబును. సరవిబ్రయోగించి చలమూనునని గించెదా! గాంచుమునాడు, శక్తినిగనుపించెదా||

వ|| ఓరిజయద్రథాధమా|| మాయగ్రజుల, సుదగ్రగర్వగ్రస్తుం
డవై - యత్స్యగంబగుబాణంబులు వేసితివిదె, నాతో జోరుము-పావకాం
బకముప్రయోగించితి, దీనభస్మంబయ్యెదవురా-దుర్మతీ||

సైం=జలధరాశ్రుముననీ - జ్వలన బాణంబును, సలీతముగ
నొంచితి|| నకులుడ నిన్ను-కలహామందున మించితి||

వ|| మాద్రేయానీపు సంధించిన, బంధుర వాయుబౌంధవ బాణంబు
నుమేఘాశ్రుంబున వాచించి గెల్చితి, మారుమాటాడక సూరకపోమ్ము
బాలకా||

సహ దేవుడు=కరవాలముననీడు, శిరమూనుఖండించి, దిరముగ య
శముదెదా|| ద్రావదిని, చెఱనుండి విడిపించెదా||

వ|| సైంధవాయీదేకరవాలమ్ముచే, నీతలనుఖండించి, ద్రావదిని
విడిపించి, యశంబుగాంచినట్టిలుచున్నాను, చూడరా||

సైం=గురుతరలెల్లము కొండపురంబున, బరగినశ్రీరామునీ
సాక్షిగవేగ, నరయఖండన చేసితి||

వ|| నీచాత్యసింధుదేశాధీశునితో జోరబూనితివటరా, నీఖడ్గం
బునునడుమద్రుంచిచండకాండంబులుగుప్పితి, శిష్టిండుకొనరానహదేవా||

సంధి=వచనం|| ఇవ్విధంబున సైంధవుడు ధర్మజార్జున నకులన
హదేవులపై నురువశించి తన సైన్యంబుపై బడి దుర్వారపరాక్రమంబున
బేర్చి విజృంభించుచున్న మారుతసూను పై గవిసిన||

సంవాదం|| దర్శు||

శిముడు, ఓరి సైంధవా నాతో - జోరబూనెదవేలా సూరాక
సతినియ్యరానియకున్ననిన-మారాణమొందింతురా కారుణ్యమునదప్ప
కావీఁగించితి పారమార్థిక మెంచితి దుస్సలనెంచి- యారూఢీ మన్నించితి
నీరసంబున నీడు దురహంకార విప్పడె మట్టుబెట్టెద నార మారుతసూ
నుడెంతటి శూరుడంచు నుతింప నుగలు|| ఓరి సైంధవ||

సైం=తిండిపోతానీకు- భండానమేటికి పండ్లారపోయిమూలూన
జనకున్ననీ- కండాలుఖండింతుర దండింతునికనుమ్ము దయజూడ
నత్యమ్ము నిండెనాయువునమ్ముమూ చాలచాలు ముండాగతిబడియుం

సైంధవ పరాభవ నాటకము.

సో జేసిబంపెడ - పెద్దవాడనుగనుక నామాటవిని, వట్టుకొని వెళ్ళుచున్నాము

భీముడు - వచనం॥ తమ్ముడా అర్జునా, వాయుదేవుడన్ని తోడ్పడినవిధంబుగా, నీవెనాకు బాసటఁబుట్టిపి తేలెమ్ము
అర్జునుడు - వచనం॥ అన్నయ్యా భీమ సేనాయీ దేవేభ్య నము.
సంధి = వచనం॥ అని యివ్విధంబున, భీమార్జునులు జని, క్రోశమా
బునగూడ ముట్టి - రథ్యంబుల విజయుండు గూల సేసిన, తల్లడమందు
విల్లునంబులు విడచి, వెల్లనైన మోముతో, నొడలెల్ల చెమర్చు, నూర్క
లుసెలంగ, నా సైంధవుడు, తేరుకొని హాయనంబైన॥

నర్వు

భీముడు = ఎందుతోయెడ నొక సైంధవ, యింక భీముని ముంగరా!
కంధిజొచ్చిన భూమిచక్రము, కిండదూరిన నిమిష నిలు నిలు ॥ ఎందు॥
మున్ను బల్కిన పౌరుషోక్తులు, పన్నుగా నెలుబోయెరా
విన్నకన్నెలు నవ్వరానిను, కన్నులాగను గొన్నపురిలో ॥ నెండ
సిగ్గులేకను బార నేటికి, నెగ్గుమాట నరించెయూ । నుగ్గుజేసియ
శిరముగదచే । ముగ్గుజేతును పగ్గెదినరా ॥ ఎందు॥

వట్టికొండ వెంకయూభ్యుని, గట్టిగా పోషించినా । యట్టి రాముని
సాక్షి నిజముగ, మట్టు బెట్టియుగాని జనరా ॥ ఎందు॥

సంధివచనము॥ ఇట్లుతన వెన్నంటి నచ్చుచున్న భీముందిరిగి చూచి
యంబునంజని, యొక్క పొదరింటిలో డాగిన, వృకోదరుండానడిగని
పట పట గేలుచు, సైంధవునొడిసి తలపట్టుకొని, పుడమింబడవైచి
మొగంబుబగిలి, రక్తప్రవాహ మానట్లుగా, చికిటి బొ
లింకికూడుగా, మెదుపు చున్నంతలో॥

సము = వచనము॥ ఓ, హో, హో, హో, హో, భీమ సే
బూనవలదు, యింక సేమాత్రంబుగొట్టిన, నీతండు
గాన ధర్మరాజు భాషణంబులం దలం

సైంధవ పరాభవ నాటకము.

దుర్మిలినమాటలాడిన చండమార్గణమండలంబుల మెట్లు
వృషదే-దండధరపురికంపెదనునిను॥ తిండిపోతా॥

ముడు॥ పుర్రెబుట్టెనోసీ! వెరిగుణములేకా-వొర్రెవ్వరుబం
దిగింపరా - గొర్రెకోతలుగోసెదా । తురుతురునవచ్చి-
దిగింపోవా-నర్రాకోతలుగల్గావా । నీచూడనీ- కుర్రాబుద్ధులు
వా! విర్రపీగగ నేలనిప్పుడు-చురుజురునమండుముల్కులు! నొర్రు
నిర్రేవేళిబెట్టెద-బొర్రజల్చియు బొర్రెలోపల ॥ఓరీ సైంధవ॥

సైంధ॥ ధరనీతిరాజునీ, తారామచంద్రార్య- వరులానుపోషించి
ము! జెలువొండశ్రీ-కరుజేసివేంకయ్యాను । పరగబెల్లముకొండ పాల్తె
మునందున! దిరముగనివసించినా! రామునియాన, నరయయుద్ధమునం
నూనా! శరపరంపరలతి-రయంబున-రపినాకర కాశలంబును । వివిగా
నుదిమెచ్చినీవే, శరణుజేతునటన్నవినియెద ॥తిండిపోతా॥

సంధి॥వచనం॥ ఇట్లాండొరులు బెచ్చుపెరిగిన, మచ్చరంబున, కొంత
పుపోరాడి రయంబున! సైంధపుండు చ్రాపడినివిడచి పేరుదోలుకొ
ప్రాణభయంబున, పారిపోవుటజూచి॥

భీముడు॥ వచనం॥ హేయధీరమహారాజా, సైంధపుండుపారి
పోవుటజూచితిరా, చ్రాపడిని రథముపై నెక్కించుకొని, నకులనహాదేవ
ధౌమ్యసమేతంబుగా నాశ్రమంబున కేగుడు, అర్జునుండును, నేనునుజని
యాదురాత్ముని భూమిదూరినను, వార్ధిజూచ్చినను, బోసీయక బట్టి మ
ట్టుబెట్టివచ్చెదము॥

ధర్మ-వచనం॥ రణంబున వెన్నిచ్చి పారిపోవువారినిజంపుట, య
బుగాదు, గానవానినిబట్టి, నాయొద్దకు తీసికొనిరమ్ము, భీమసేన

భీముడు॥ గీతాంతం॥ చెల్లెలంచును దలపక, నుల్లమందు!
నిగింపోవు, నట్టిహీను! బట్టితెమ్మన నేటికి మట్టుబెట్టి! రవ
కా! జూల్చాలు, నెమ్మినుండుము యూరాకా! న
జూడనిమెచ్చి! సమ్మానమొనరించి - సాగ

ల్లూకా॥

వచనం॥ తమ్ముడా భీమసేనా అహ

14591